

ZASAVSKI

vestnik

LETO VI. — ŠTEV. 35

TRBOVLJE, 2. septembra 1953

GLASILO SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNIH LJUDI ZASAVJA

Dr. JOŽA VILFAN:

PRAZNIK PRIMORSKE

Praznik Primorske, ki bo praznovan z velikim zborovanjem na Okroglici v Vipavski dolini 5. in 6. septembra t. l., je pomemben za nas vse. V eno praznino so povezane desetletnice primorskih brigad, desetletnica množične vstaje primorskega ljudstva ob kapitulaciji Italije in desetletnica odloka Izvršnega odbora Osvobodilne fronte — potrjenega kasneje v imenu vseh jugoslovanskih narodov na II. zasedanju AVNOJ — s katerim je proglašena priključitev Primorske matični državi Jugoslaviji.

Ti dogodki so bili nadvse pomembni in prvi vrsti za samo Primorsko. Vojna je sicer prav za Primorje trajala v najneposrednejši obliki okupacije in borb prav do prvih dni maja 1945, vendar v nizu vojnih let ni leta, ki bi bilo za Primorje tako slavno kakor leto 1943, ki ga najbolje označujejo dogodki, katere sedaj praznujemo.

Množična vstaja po 8. septembra 1943, dnevu italijanske kapitulacije, je pokazala neverjetno enotnost primorskega ljudstva in to enotnost dokončno utrdila. Bila je plesnice za politiko Osvobodilne fronte. Bila je istočasno manifestacija moči in samozvesti množice. Bila je rezultat pravilne politike Osvobodilne fronte, politike oborožene borbe, ki je že pomladi 1943 tudi na Primorskem dozorala do stopnje brigad.

Z odlokom Izvršnega odbora Osvobodilne fronte 16. septembra 1943 je pa splošno slovenska in še posebno primorska zahteva po zdinjenju Primorske s Slovenijo in Jugoslavijo prešla v fazo neposredne izvedbe, s potrditvijo po AVNOJ pa v program zunanje politike Jugoslavije, ki se je iz borbe porajala. Povezanost vsega osvobodilnega gibanja je dobila svoj mednarodni odraz in potrdilo.

Brez dvoma je osvobodilna borba v Primorju imela svoje značilnosti — kakor borba več ali manj vsake slovenske in

sploh jugoslovanske pokrajine. Petindvajset let italijanske okupacije, to je prav toliko let kulturnega in gospodarskega uničevanja slovenskega elementa, je ustvarilo posebne razmere. Ob pogojih druge svetovne vojne in ob politiki našega osvobodilnega gibanja so te razmere v glavnem bile zelo ugodne za razvoj borbe. Odpor proti četrtstoletnemu zatiranju je ustvaril plodna tla za enotno vseljudsko gibanje. Toda ob prazniku, ki ga te dni praznuje Primorska, zlasti ob spominu na odlok Izvršnega odbora Osvobodilne fronte in na njegovo potrditev od strani AVNOJ, stopajo posebnosti primorskega osvobodilnega gibanja manj v ospredje kot pa dejstvo njegove povezanosti z vsem jugoslovanskim gibanjem. Tej povezanosti se ima osvobodilno gibanje v Primorju v prvi vrsti zahvaliti za svoje uspehe. Osvobodilna fronta

či v kadrih in drugih sredstvih, ki jih je dajalo vodstvo Osvobodilne fronte, pri tem se je pa aktivnost same Primorske, razstoča od stopnje do stopnje, vedno jemala s potrebnimi celotnega jugoslovanskega gibanja. Kadar človek razmisli o tem, se vedno spomni »Titovih oficirjev«, kakor so ljudje imenovali tovariše, ki jih je Vrhovni štab poslal konec leta 1943 na Primorsko. Oficirji iz vseh jugoslovanskih pokrajin, posebej pa iz Črne gore, Bosne in Hercegovine ter Srbije, so prišli, da pomagajo v organizaciji IX. korpusa. To je pa bila samo najbolj dramatična manifestacija vsejugoslovanske povezanosti osvobodilnega gibanja. Sam odlok Izvršnega odbora Osvobodilne fronte ob priključitvi Primorske in prav tako njegova potrditev od strani AVNOJ res nikdar nista bili samo prazni izjavi.

pravice delovnega človeka, za njegovo osvoboditev. Osrednje vodstvo Osvobodilne fronte je strogo pazilo na to, da je tudi na Primorskem osvobodilno gibanje ohranilo polno demokratično vsebino. Zato je samoodlobo slovenskega naroda tolažilo kot obliko, potrebno za bolj demokratično življenje, kot obliko, v kateri bodo na tem ozemlju delovni ljudje in slovenskega in furlanskega ali italijanskega rodu mogli bolje izvesti svoje politične, gospodarske in splošne družbene zahteve. V smislu tako razumevane samoodlobo naj bi teritorialna razdelitev med Italijo in Jugoslavijo imela značaj, skoro bi rekel, ugotavljanja administrativnih enot, kakor jih je v določeni povezanosti mesta in vasi ustvarila zgodovina, in to v korist vsega delovnega ljudstva. Imela je značaj medsebojnega povezovanja narodov, ne pa zna-

ČLANI SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA OKRAJA TRBOVLJE!

Pridružite se velikemu slavu naše Primorske, slovesnosti hrabrih borcev primorskih brigad, ki bodo dne 5. in 6. septembra t. l. praznovali 10. obletnico priključitve Slovenskega Primorja k Jugoslaviji in formiranje IX. korpusa.

Naj ne bo nikogar med nami, ki v teh dneh ne bi pohitel v našo sončno Primorsko in se skupno s primorskimi brati oddolžil spominu velikih dni!

Okrajni odbor SZDL Trbovlje

Tovariš Miha Marinko je obiskal svoje stare sodelavce

Prijazen partizanski kraj Klek nad Trbovljami je počastil s svojim obiskom predsednik vlade LRS, tov. Miha Marinko, ki je prišel na Klek v nedeljo, 23. avgusta, v opoldanskih urah. Oglasil se je pri znanem političnem aktivistu tov. Andreju Fortejcu, nato je pa skupno z njim in s sorodniki narodnega heroja Tončke Čadeže obiskal tamkajšnji Prosvetni dom, ki je posvečen spominu Tončke Čadeže.

Tovariš Miha Marinko si je ogledal gradnjo tega doma in se o njej pohvalno izrazil. V pogovoru je omenil, da bi Trbovlje kot industrijski center lahko nudile tej gradnji več pomoči. Trboveljčani bi morali imeti pred očmi poleg napredka in lepega videza svojega mesta tudi okolico Trbovelj. Tovariš predsednik se je pomudil še dalj časa v družbi svojih starih sodelavcev, nato pa se je od njih poslovil, saj ga vedno čaka toliko velikih nalog.

veneli in Italijani, ki so jih poskušali izkoristiti šovinisti z ene in druge strani. Toda v celoti vzeto, je prava stran zgodovine osvobodilnega gibanja na Primorskem najlepša in najbolj človek bi rekel, jugoslovanska, popolnoma zvesta jugoslovanski revoluciji. Dva momenta sta dramatizirala na Primorskem napore osvobodilnega gibanja za pravilno uporabo narodnostnega načela. Prvi moment je bil prve dni po kapitulaciji Italije. Na Vojrsko, kjer je tiste dni bilo središče vsega političnega in predvsem vojaškega delovanja, je nenkrat prišlo nekoliko stotin delavcev iz Trbiča, po večini Italijanov. Ti so dali osnove za italijanske enote IX. korpusa in s tem v oboroženi borbi povežali na tem področju Slovence

ter Furlane in Italijane. Drugi moment je bila osvoboditev Trsta ob sodelovanju in podpori tržaškega delavstva. Velikanske manifestacije, v katerih so italijanski delavci predstavljali večino, so pa potrdile zvezo, skovano med slovenskimi in italijanskimi delovnimi ljudmi.

Seveda nas prav ta stran zgodovine osvobodilnega gibanja na Primorskem danes napolnjuje z grenkobo; zahodne sile niso imele razumevanja za naše pojmovanje odnosov med narodi in za naše pojmovanje samoodlobo. Razen tega so gledale na naše vprašanje že v luči nastajajoče hladne vojne. Sovjetska zveza je pa s svoje strani že takrat opustila obrambo načela samoodlobo in enakopravnosti

(Nadaljevanje na 3 strani)

Še nekaj navodil udeležencem na Okroglici

Vsem tistim, ki imajo namen potovati z vlakom, sporoča okrajni štab, da bo vlak vozil verjetno med 12. in 2 uro (natančen čas bomo sporočili preko dnevnega časopisa). To bo poseben vlak iz Krškega, ki mu bodo priključili v Radečah, Hrastniku Trbovljah in Zagorju potrebne številke vagonov. Obključeni so potniški vagoni. Trbovlje so si za sedaj rezervirale pet vagonov.

Glede avtomobilskih kolon so nastale majhne spremembe, kot smo prvotno sporočili. S kolono, ki bo šla v soboto ob pol štiri iz Izlake, bodo šli samo Trboveljčani in Zagorjani. Čas odhoda je nespremenjen. Kolona iz Hrastnika ima namen potovati v soboto ponoči, t. j. ob 2 uri iz Hrastnika, Radečani bodo pa šli v soboto popoldne. Kolono iz Radeč obveščamo, da mora spremeniti smer svoje vožnje zaradi varnosti prometa in mora kolona voziti na Zidani most in Celje ter po cesti I. reda v Ljubljano. Kolona iz Hrastnika mora prav tako iti preko Dola in Smarjete na Celje in Ljubljano — kolona iz Trbovelj pa čez Slančnik in Zagorje ter na Izlake in Trojane. Pripominjamo, da se bodo smeri vožnje določale v času izdajanja dovoljenj za prevoz ljudi pri tajništvu za notranje

zadeve OLO Trbovlje ob priliki tehniškega pregleda motornih vozil. Smeri, vpisane v dovoljenje, se je strogo držati, za kar bodo osebno odgovorni vodje skupin in šoferji. Zato se morajo tudi vodje skupin udeležiti tehniškega pregleda vozil. V kolikor bi kolone ob povratku zaradi morebitnih izletov po Primorski želele spremeniti v dovoljenju navedeno smer vožnje, naj se vodje skupin obrnejo na štab, ki bo v ta namen posloval na proslavnem prostoru, ker bo edico ta pristojen odločati o spremembi smeri.

Tehniški pregled motornih vozil se bo vršil po razporedu, problemem v prejšnji številki našega lista Vozila so tako za tehniški pregled vozil po tarifni postavki 45 Zakona o takšah oproščena, treba pa je plačati takso po 1. in 7. členu zakona o takšah, ki znaša 180 din. Kolonovino je nalepiti na prošnjo za tehniški pregled. V prošnji mora biti imensko naveden šofer, ki bo vozilo popravil ali kakor tudi kategorija iz njegove vozniške dovolilnice, nadalje ime skupinskega vodje. Ker je praga dolga in nevarna, mora imeti vsak kamion še sovozača. Vodje skupin ne smejo pozabiti tudi na spisek svojih potnikov, ki ga morajo imeti s seboj.

Vsi starši v naseljih ob ostan, po katerih bodo vozile kolone avtomobilov, se naprošajo, da pazijo na svoje otroke, da ne bi se morda v tem času nahajali ali igrali na cesti, kar bi ogrozilo njihovo življenjsko varnost.

Udeležencem iz Trbovelj in Zagorja, ki bodo potovali z avtomobilsko kolono, bodo prenočili v Postojni. Zanje bodo pripravljena skupna ležišča v ostan, šoli in telovadnici. V Dijaškem domu bo pa pripravljeno 80 postelj za invalide, stare borce, partizanske matere in stare ljudi. Prosimo pa vsakogar, naj vzame s seboj kakšno odejo.

V Postojni bo v ta namen odprta Postojnska jama do 12. ure ponoči in bo omogočen brezplačen ogled jame. Tudi restavracija bo odprta vso noč. Avtomobilsko kolono iz Trbovelj in Zagorja bodo spremljali rešilni avtomobili z zdravniškim in strežnim osebjem. Za kolono iz Hrastnika in Radeč bodo pa mestni štabi oskrbeli primerno število bolničarjev PLZ in RK. Posebne sanitetne ekipe bodo dodeljene tudi vlakom. Podrobne navodila o odhodu vlaka, zbiralnih mestih in morebitnih spremembah bodo objavljena v dnevnih časopisih »Borba« ali »Slovenski poročalec«.

Tako so se pomikale dolge kolone hrabrih borcev V. prekomorske brigade s položaja na položaj, iz boja v boj, dokler ni bila v skrajnih naporih osvobodena vsa Primorska

Zagorska mladina pred svojim kongresom

Vedno je tako, da se mladina v Zagorju resno zavzema za kakšno delo, ko je že zadnji čas in bi moralo biti glavno že storjeno. Toda ko mladina z delom prične, jasno vidimo, da je pri njej volja, do dela vsepovsod in v vsakem pogledu. Napaka je toliko, da se največkrat tisto delo, ki bi moralo biti že opravljeno, oziroma ki naj bi potekalo enakomerno in brez pretrdavanja, stori s preveliko naglico, kar ni dobro, ker je prepo površno.

Sedaj so na dnevnem redu mladinske konference, ki naj ugotove in razčlenijo dosedanje pomanjkljivosti, hkrati pa naj opozorijo na stvari, ki so v organizaciji še potrebne. Konferenca v Toplicah je potekala dosti lepo in tudi obisk je bil zadovoljiv. Tukaj je med drugim zanimivo, da marsikateri mladinec ni vedel, da bo Ljudska mladina Slovenije imela meseca oktobra svoj kongres. Krivdo za to nezadovoljivo stanje nosi seveda predvsem mladinski aktiv

sam, na drugi strani pa mladinski sekretariat. Med zagorsko mladino, ki se je v lepem številu vključila v razna društva in klube, je vse premalo politične vzgoje. Tu spet vidimo, da mladinski mestni komite ni dovolj jasno razumeval svoje naloge. Potrebno in pravilno je, da vsak mladinec dela tam, kjer sam hoče in želi, toda komite bi moral poskrbeti, da bi vsak mladinec prihajal tudi na študijske sestanke mladinske organizacije.

Zanimivo je nadalje, da mladina stavlja dosti vprašanj. Član mestnega komiteja se čestokrat znajde pred kočljivimi vprašanji, ki jih postavljajo mladinci. Oster čut za vse in zavest mladincev, da so sami izbrali člane mestnega komiteja, sta razveseljiv pojav. Iz katerega bi napravili zaključek, da mladinci ne ni vseeno, kakšne mladince imajo v svojem komiteju. Tako so se nekateri mladinci na primer zanimali, koliko je resnice na tem, da je

nek vodilni član mestnega komiteja prejšnjo soboto in nedeljo sodeloval na božji poti na Brezjah. Evo dokaza, da se mladina zanima za svoje aktiviste in da ji ni vseeno, kdo je v mestnem komiteju. Kakor smo slišali, je bila to šala, ki pa je neprimerna in tvegana. Prizadebi bo moral priti seveda z besedo jasno in nedvoumno na dan.

Pripravlja se Mladinski dan, ki ga bodo organizirali zagorski mladinci na čast kongresa. Ravno ta prireditev bo spet dokaz, da mladina v Zagorju kljub raznim napakam in pomanjkljivostim dela. S sodelovanjem ostalih množičnih organizacij bo ta mladinski dan gotovo vsestransko uspel. V predkongresnem času so si mladinski aktivisti napovedali med seboj tekmovalno, kar bo lep doprinos za ocenev mladinskega dela po kongresu. Ob pomoči starejših in izkušenih komunistov bo predkongresno delo mladine prav gotovo plodno in uspešno.

Pred volitvami v okraju Trbovlje

Za bližajoče se volitve vlada v okraju precejšnje zanimanje. Pred dnevi je podrobno razpravljalo o volilnem zakonu razširjen plenem Okrajnega odbora Socialistične zveze v Trbovljah, ki se ga je udeležilo preko 120 političnih aktivistov. Poleg volilnega zakona so zborovali obravnavati tudi osnutke novih gospodarskih uredb.

Po daljših razgovorih so se domenili, da se skličejo po vseh občinskih odborih SZDL okraja Trbovlje širše razprave, da se bodo tako vsi ljudje seznanili z novim volilnim zakonom in z novimi gospodarskimi uredbami. Tako so o vseh teh vprašanjih že razpravljali na konferencah v Trbovljah, Zagorju in Hrast-

niku, večji sestanki so pa bili na vasi preteklo soboto in nedeljo. — Za volitve v zvezno skupščino bo okraj volil enega poslanca, kjer so odbori Socialistične zveze predlagali za kandidata tov. Lidiho Sentjurčev. Za republiško skupščino bodo volili v našem okraju štiri poslance, za zvezni zbor proizvajalcev enega in za republiški zbor proizvajalcev tri poslance. — V zadnjih dneh so bile nadalje po vsem okraju občinske konference mladine, na katerih so izvolili predstavnike za kongres Ljudske mladine Slovenije — prav tako obravnavajo tudi mladina na svojih sestankih bližajoče se volitve.

ZA NAŠE KMETOVALCE

Tudi kmečki človek ima pravico do dobre strokovne knjige

V naši ožji domovini izhaja precej knjig in knjižnih zbirk. Dasi so papir, tisk in vezava precej dragi, je vendarle zlasti med delavci in nameščenci precej zanimanja za dobre in poučne knjige. Mnogo slabše je na vasi.

Kmečko ljudstvo je bilo tudi v tem pogledu zelo prikrajšano. Knjige in knjižne zbirke niso prišle v zaželenem obsegu med kmečke ljudi, ker so ostale v mestih in industrijskih središčih. Kmečki človek ni dobil zlahka dobrih, poučnih in zanj primernih knjig, ki bi reševale

vprašanja iz njegovega življenja in dela, ki bi mu pomagale izboljševati način kmetovanja, ki bi ga zanimale, ker bi jih z lahkoto razumel. Tako je v tem pogledu nastajala vedno večja vrzel.

Zadruga založba »Kmečka knjiga« v Ljubljani (Miklošičeva 6) je bila ustanovljena ravno

sprostitvi našega zadrugištva in kmetijskega pridelovanja.

Revija »Sadjarstvo, vinarstvo, vrtnarstvo«, ki jo sedaj izdaja založba »Kmečka knjiga«, ima že svojo staro tradicijo in je priljubljena zlasti med drobnimi proizvajalci sadja, med ljubitelji in gojitelji vinske trte ter med vrtničarji.

ravnava najvažnejša vprašanja iz naše kmetijske proizvodnje ter seznanja kmetovalce z najnovejšimi dognanji in izkušnjami iz kmetijstva, ki pa lahko tudi pri nas ugodno vplivajo na izboljšanje količine in kakovosti kmetijskih pridelkov in živinoreje. Vsaka kmetijska zadruga ima seznane in popise teh knjig. Mnoge med njimi imajo te knjige celo v prodaji, zato stopite do trgovinske poslovalnice najbližje kmetijske zadruge ter zahtevajte neob-

Naši železničarji

Več sodelovanja s političnimi in množičnimi organizacijami

Naši železničarji so v svoji preteklosti dovolj jasno in nedvoumno pokazali globoko predanost svojemu narodu, saj so mu v njegovih najtežjih časih stali resno ob strani in mu pomagali povsod, kjer so mogli.

Tudi po naši osvoboditvi so neštokrat dokazali s svojim neutrudnim in nesebičnim delom, da znajo in hočejo doprinesiti kakršne koli žrtve, da pomagajo svoji domovini. Vendar pa v zadnjih dveh letih opažamo, da železničarji ne sodelujejo več v toliki meri kot prej pri političnem in kulturno-prosvetnem delu. Zlasti se to vidi na našem podeželju.

Kje in kakšni so vzroki tega neveselja, kaj, ki nikakor ne dela čisti železniški delavcem in uslužbencem. Če pogledamo na naše vlakospremo osebe, tedaj vidimo, da je njihova politična in kulturno-prosvetna dejavnost najmanjša. To je pa pri njih opravičljivo, če pomislimo, da ti ljudje polovico svojega prorpsta časa preživijo na vožnji v službo in domov. Druga slika je pa pri tistih železničarjih, ki imajo vse pogoje in možnosti za politično in kulturno-prosvetno delo. Mišljeno so tukaj predvsem vsi železniški delavci in nameščenci, ki vrše svojo službo po postajah in kjer tudi stanujejo v krajih, kjer službujejo. Ravno pri teh ljudeh opazimo stvari, ki so vredne kritike in diskusije. Zanimivo ob vsem tem je pa sledeče: po vseh železniških postajah in enotah, kjer so nji-

hovi šefi ali voditelji aktivni in delajo v javnem in kulturnem življenju, povsod tamkaj je opaziti, da tudi delavci in uslužbenci v veseljem in zanimanjem spremljajo našo socialistično stvarnost, naše napore in problematiko — po drugih krajih je pa stanje največkrat nezadovoljivo.

Ne bo odveč, če ob tej priložnosti omenimo še značilno zadržanje našega prebivalstva do železnice. Zakaj je toliko nekulturnih izpadov po naših vlakih, toliko grobih kršitev železniških predpisov? Ali smo železničarji storili dovolj, da bi vsi naši ljudje poznali naše težave, težavne pogoje naše službe? Smo in nismo. Mnogo je že železniških enot, ki v svojih prizadevanjih lepo uspevajo in so s takimi stvarmi že tako rekoč opravile, vendar je še veliko postaj in enot, ki jim je vseeno, kakšen je položaj. In prav tu smo na marsikaj pozabili. Prav naše množične organizacije bi lahko tudi v tem pogledu mnogo storile. Saj so ravno one nositeljice naprednih idej naših ljudi in bi lahko tudi usmerjale vse naše delo in bile regulator pravilnih odnosov vseh naših ljudi do železnice. Prav v teh organizacijah bi mogli naši železničarji dvigniti svoj glas, opozorjati bi lahko na neštivilne prekrške železniškega reda, na sestankih teh organizacij bi mogli pojasnjevati ljudem, da je v železniškarski službi potreben absoluten red v korist nas vseh. Šele tedaj bomo lahko pričakovali, da

bodo vsi ljudje znali ceniti delo železničarjev in njihove napore ter nam tudi pomagali. Seveda ne bomo v tem prizadevanju uspeli povsod, kajti ponekod so naši ljudje pasivni in žal čestokrat gledajo na delo naših množičnih organizacij nekako zviška. Železničarjem ne more biti ob takem zadržanju v opravičilo, da je njihova služba povsem drugačna od ostalih. Res je, da je železniškarska služba v marsičem drugačna, toda to nas nikakor ne opravičuje, da se izoliramo od ostalih in se odtegujemo delu, kjer smo prav tako potrebni kot vsi drugi. Če se bomo v polni meri zavedali in spoznali, da bomo z bližnjim samoupravljanjem naših železniških enot postali sestavni, neločljivi del tistega kraja, kjer delamo, potem bomo tudi mi pomagali pri reševanju vseh vprašanj, ki nam jih vsem postavlja življenje. In če bomo tako pomagali, smemo pričakovati polno razumevanje naših železniških enot za vse naše težave in potrebe. Le ob takem delu bomo zamogli upravitelj in voditi naše železniške postaje in enote tako, kot narekuje čas. Sodelovati povsod tudi v javnem in kulturnem življenju, kjer je to mogoče — to naj bo naša parola za delo. In če bomo tako delali, bomo imeli prav gotovo uspeh.

—M—

Kdo ovira postavlitev spomenika padlim borcem v Mlinšah?

čuvajmo zgodovinske zanimivosti iz naše doline

V našem tedniku smo objavili že mnogo zanimivih članov iz zgodovine Litije, Hrastnika in drugih zasavskih krajev. Tako branje utrjuje lokalni patriotizem v dobrem smislu. Ljudje se nauče spoštovati našo preteklost in zato ljudje, ki berejo časnike, vse bolj cenijo našo zgodovino in razne zgodovinske dokumente.

Oni dan je bila v gostilni pri Kolejaku v Zavrstniku večja družba gostov. Pomenek se je sukal o starem sitarjevskem rudniku in tedaj je gostiteljarka Ana Pogačnikova omenila, da hrani medaljo, ki jo je izdala litjska topilnica v spomin na prvo svinčeno rudo iz leta 1886. V družbi je bil tudi neki Ljubljčanec, ki je hotel omenjeno medaljo kupiti. Tedaj so se pa navzoči Litijčani zavzeli, da ta spominke lokalnega značaja ne sme iz domačega kraja, kar je sprevredila tudi uvidna tov. Pogačnikova. Da ostane ta zgodovinska kolajna v domačem kraju se je zavzel zlasti tov. Stane Wellkon, šef DES za Litijo in okolice.

Sedaj je tov. Ana Pogačnikova izročila to zgodovinsko kolajno tov. Jožetu Zupančiču učitelju na litjski gimnaziji, ki že domala 30 let zbira zgodovinsko gradivo iz zasavske doline.

Tov. Ana Pogačnikova, po domače Kolejakova, je dobila to kolajno od svojega očeta Janeza Prestorja, rojenega 1840 v Cirkušah pod Sv. Goro. Mož se je kasneje naselil v Zavrstniku, kjer je kupil Kolejakovo gostilno in opravljal za sitarjevski rudnik tudi prevoz rude v Litijo. Leta 1886 so v litjski topilnici pretopili prvič srebrno rudo in v spomin na ta dogodek so kovali iz domače rude posebne spominke srebrnake, ki so jih nato razdelili med uradništvo ter rudniške in topilniške nameščence. Tako je prišel ta spominke tudi v roke Kolejakovih, kjer je ostal do sedaj.

Zgodovinska kolajna ima na eni strani sliko litjske topilni-

ce z vlakom in železnico preko reke Save. Tedaj so namreč vozili rudo iz Sitarjevca v topilnico kar preko Save po železnici. Na tej strani kolajne je tudi stari kranjski grb, na drugi strani je pa napis: Blagoslov kranjskega rudarstva. V spomin na prvo taljenje srebrne rude rudnika v Litiji dne 6. novembra 1886.

Ko dajemo tov. Pogačnikovi vse priznanje zaradi njene lokalne zavednosti, naprošamo vse, ki bi morda imeli še tak spominke ali kak drug spominke iz starih časov, da ga čuvajo ali izroče v kakšno zbirko.

Na Mlinšah se že dalj časa pripravljajo na postavitve spomenika padlim borcem. Pri tem jim je hotel pomagati z denarnimi sredstvi tudi neki izseljenec iz Amerike, ki je letos obiskal domači kraj.

Pred svojim odhodom je pa prišel ta mož na občinski ljudski odbor in izjavil, da ne bo nič prispeval za spomenik, ker je zvedel, da ga nameravajo postaviti na mestu, kjer stoji sedaj kapelica. Na občinskem odboru so se tej izjavi seveda zelo čudili, ker o taki lokaciji spomenika niso nič vedeli, niti ni bilo govora o tem na sestankih ZB IN ZK. »Amerikanec« se o

tem ni dal prepričati in je odšel, ne da bi kaj prispeval. No, Mlinšani bodo spomenik postavili tudi brez »Amerikančeve« pomoči in na takem prostoru, ki bo najbolj primeren.

Vso to zadevo je treba globlje pretrpeti in pogledati, kdo so ti ljudje in s kakšnimi nameni so »Amerikanca« prepričali z lažnimi trditvami. Gotovo so med temi takšni, ki bi jih spomenik padlim borcem bodel v oči, vendar pa ima ta propaganda v glavnem le namen, ustvariti pri ljudeh, ki so jim kapelice še zelo pri srcu, nerazpoloženje proti funkcionarjem občinskega ljudskega odbora, ki

so nekaterim nergačem trn v peti, ker zaradi njihovega odločnega stališča pri izvajanju vseh gospodarskih ukrepov in političnega prepričanja ne morejo uveljaviti svojih, našemu družbenemu razvoju škodljivih težej. Zlastno je pa, da so s tem potegnili tudi taki, ki imajo v svoji družini bivše borce in komuniste.

Prepričani smo, da je v Mlinšah dovolj ljudi, ki taki lažni propagandi ne bodo nasledili in ki bodo znali takim zahrbtnim mračnjakom dostojno odgovoriti. —ik

Z VSEH STRANI SVETA

NEW YORK. Generalna skupščina je sprejela štiri predlagane resolucije in s tem končala s delom. Sprejela je resolucijo, ki določa, da se udeležijo politične konference o Koreji vse države, katerih sile so se borile na Koreji. Dalje je sprejela resolucijo, s katero poziva SZ, naj sodeluje pri delu politične konference, »ako želijo druga stranka« — namreč Kitajska in Severna Koreja. Sovjetski predlog resolucije, ki pravi, naj se število udeležencev omeji na 15 držav, je bil zavrnjen, sprejet je pa bil predlog resolucije, ki so jo predložile Indija, Burma, Indonezija in Liberija, ki zahtevata, da se obvestila pekinška in fujaška vlada o sklepih, ki jih je sprejela Generalna skupščina. Jugoslovanski delegat pri OZN je izrazil svoje obžalovanje, ker je bila resolucija o indijskem sodelovanju umaknjena z glasovanja. Izjavil je, da bi Jugoslavija glasovala zanj.

LONDON. Na nedavne note, ki jih je predložila zahodnim državam SZ o nemškem vprašanju, so mnenja, da bodo zahodne sile v svojem odgovoru predlagale, naj bi bila konferenca

štirih ministrov v švicarskem mestu Luganu. Zahodne sile bodo v svojem odgovoru nakazale, da so pripravljene razpravljati tako o enotnosti Nemčije kot o svobodnih nemških volitvah. Zavedajo se, da so sovjetski predlogi sicer lepo zapisani, toda povezani z določenimi smotri, ki bi navezovale na rešitev nemškega vprašanja, še bolj zavlekli, ker je prišla zamisel o konferenci z nemškim dnevnim redom s sovjetske strani, bo treba previdno postopati s spreminjanjem se kremelskega taktika.

WASHINGTON. V Ameriki je prišlo do množične stavke med delavci za zvezo in telekomunikacije, katerim se bodo pridružili tudi železniški sprevodniki. Številni stavkajočih se giblje okoli 70 tisoč, povečalo se pa bo za nadaljnjih 35 tisoč delavcev in uslužbencev, če jim ne bodo zvišali plač.

PAN MUN JOM. Na Koreji se še vedno vrši repatriacija vojnih ujetnikov Združenega poveljstva iz Severne Koreje. Izmenjava ujetnikov naj bi bila končana 5. septembra. Sodijo, da bo kot zadnji ujetnik repatriiran ameriški generalmajor William

Dean, najvišji častnik, ki je še zmeraj v severnokorejskih rokah.

SEUL. Južnokorejska vlada je sklenila, da se bo spet preselila iz Fusana v Seul, kjer že pripravljajo poslopja za posamezna ministrstva. Istočasno je pa vzbudila veliko pozornost izjava, ki jo je dal Sing Man Ri, ki je dejal v zvezi s politično konferenco: če politična konferenca ne bo dosegla svojega cilja, bo Južna Koreja, če bo treba, sama nadaljevala vojno za združitev dežele.

BONN. Volilna kampanja v Nemčiji se je v zadnjem času močno razvnela. Kancelar Adenauer je na volilnem zborovanju napadel socialiste, češ, da hočejo za vsako ceno doseči nemško nevtralnost samo zato, da bi se SZ čutila varno v Evropi. Prvak socialistov Ollenhauer je pa kritiziral Adenauerjevo zunanjo politiko in dejal, da je za Nemce združitev Nemčije važnejša od njene povezanosti z Zahodno Evropo ali z katerokoli drugo silo. Medtem je pa zahodnonemška policija pričela izvajati vedno strožjo kontrolo nad volilno kampanjo. Računajo, da bo

na volitvah glasovalo 33 milijonov volivcev, ki bodo volili 12 strank.

DUNAJ. Ta teden bo v Londonu sestanek zastopnikov treh zahodnih sil, kjer bodo obravnavali avstrijsko državo. Pogodbo. Na sestanek je bil povabljen tudi sovjetski zastopnik, sestane se pa bo vrtil ne glede na to, ali se bo povabilu odzval ali ne. Slednje se je tudi zgodilo, ker je prejele ameriško zunanje ministrstvo od sovjetske vlade noto, ki zavrača vabilo zahodnih sil na sestanek. S tem v zvezi pa izjavljajo, da je sovjetska vlada »dokazala«, da nima namena skleniti avstrijske države pogodb.

PARIZ. Vse izgleda, da bo končno prišlo do pogajanj med francosko vlado in predstavniki Vietnamskega cesar Bao Daj je prišel v Pariz in se razgovarjal z več ministri francoske vlade o samoupravi Združenih držav Indokine. Sešel se je nekajkrat tudi z ministrskim predsednikom Lanielom. Ti razgovori so pa samo predhodni pred uradnimi pogajanjmi, ki se bodo začela po prihodu predsednika vietnamske vlade v Pariz.

Da bo dovolj krme pozimi

vezno te knjige v pregled. Če vam bo katera ugajala, jo boste lahko takoj kupili. Opozorite na te knjige tudi vašo ljudsko knjižnico, da si jih preskrbi za svoje izposojevalce.

Založba »Kmečka knjiga« s svojim delom sicer počasi, a vendarle uspešno prodira na vas, do kmečkih množic ter tako vrši med njimi svoje veliko in koristno poslanstvo.

KAJ PRIPRAVLJA »KMEČKA KNJIGA« ZA SVOJO NOVO KNJIŽNO ZBIRKO?

Za novo leto 1954 pripravlja založba »Kmečke knjige« prav veselo presenečenje. Vsakdo bo lahko dobil prav ceno in koristno knjižno zbirko z velikim kmečkim koledarjem.

Kmečki koledar bo temelj te knjižne zbirke. Vseboval bo mnogo zanimivih in koristnih strokovno-kmetijskih, poljudnoznanstvenih ter leposlovnih sestavkov ter bo prav prijetno branje, ki ga bo kmečki človek rad jemal vsako leto v roke, saj ga bo opozarjal na vse važne in pomembne opravke v kmetijstvu. Koledar bo bogato ilustriran. Opremljen bo s številnimi zanimivimi slikami, ugankami, šelami in drugimi drobnimi zanimivostmi. Uredil ga je znani pisatelj Ignac Koprivc, slikovno ga je opremil mladi umetnik Ivan Seljak-Copić.

Travnističe je druga zanimiva knjiga, ki jo je napisal naš priznani kmetijski strokovnjak inž. Gvido Fajdiga. Ta knjiga bo seznanila bralca s prizadevanji po izboljšanju travništva in s tem živinoreje. Vzbudila bo zanimanje, saj je že sedaj veliko povpraševanje po njej. Knjiga je prav tako bogato opremljena s slikami.

Vremenslovje je nadaljnja zanimiva poljudna knjiga, v kateri sta dr. Vital Manohin in France Slokan na preprost in razumljiv način obdelala vsa važna vprašanja iz vremenslovja, s katerim se poljedelec in vinogradnik ter sploh kmetovalec srečujejo skozi vse leto, saj jih ravno vreme vzmernirja, dokler pridelek ne dozori in ni pospravljen pod varno streho. Knjiga bo opremljena s slikami.

Povesti Prežihovega Voranca bodo prav tako zanimiva knjiga iz te knjižne zbirke. V njej bodo objavljene najlepše povesti enega izmed naših najboljših pisateljev.

Koledar bo stal 250 din, Travnističe 160 din, Vremenslovje 100 din in Povesti Prežihovega Voranca, 100 din, torej vse knjige 610 din. Vsakdo, ki bo te knjige naročil v prednaročilni skupini, jih bo dobil za samo 300 din. Zbirka bo izšla v začetku decembra. Ker se bo po tiskala v omejeni nakladi, ne odlašajte z naročilom. Priglasite se v najbližji kmetijski zadruzi.

NE POŽABIMO NA PRIMORSKO

PRIMORSKI JUNAK

To resnično zgodbo, ki vam jo bom pripovedoval, sem nekako pred tremi leti zvedel od človeka, Primorca, ki je kot nešteto drugih njegovih bratov trpel pod krutim laškim škornjem, ki ni poznal milosti ne usmiljenja proti našim ljudem. Kot nešteto drugih, je tudi ta mož že takoj ob začetku oborožene vstaje odšel na pot, ki je našim ljudem tudi v tem predelu prinesla tako zaželeno svobodo.

Tiste čase sem služboval v ti-pično primorskem mestecu, nekdanji Sv. Luciji, sedaj Most ob Soči, katerega pomen in gostoljubnost poznajo mnogi naši ljudje, ki prihajajo tjakaj, da bi spoznali lepote naše sončne Primorske.

Danes, ko se vsa Primorska in z njo tudi skoro cela domovina pripravlja na veliko manifestacijo, na svoj prvi veliki praznik po osvoboditvi, ko se naši ljudje že sedaj veselijo snidenja s starimi znanci, naj bo ta zgodba skromen dokaz velikega boja, ki so ga bili Primorci skupno z ostalimi brati za lepšo bodočnost vseh jugoslovanskih narodov. Vse premalo pišemo o naši Primorski, vse premalo je že objavljenih spominov na tiste skromne sinove primorskega ljudstva, ki so utrbovali svoja mlada življenja z željo, enkrat za vselej prinesli svojemu ljudstvu tako zaželeno svobodo.

Nekako takole mi je pripovedoval:

Lučo je bil sin primorskega tihotapca, ki je imel majhno hišico in ped kamnite zemlje v bližini Čepovana. Že v njegovi rani mladosti ga je oče jemal na svoje skrivne pohode, mu na teh pohodih razlagal svojo obit, ki jo je ljubil kot svojo hromo roko, ki je bila nemo znamenje laškega okupatorja. Prav na teh pohodih je Lučo spoznaval lepoto primorskih krajev, prav na teh pohodih je Lučo doimel, da je njegova domovina zatirana in da primorski človek ni svoboden. Pogostokrat sta se s takimi pohodov vračala lačna, raztrgana, izmučena, vsa krvava od ostrega primorskega brinja. Pogostokrat sta komaj za las ušla laškemu karabinerju — orožniku, vendar vesela in dobre volje, da sta jih spet pričutila. Mati je videla nevarnost, v katero je oče jemal svojega do-raščajočega sina, ni pa vedela in znala odvratiti moža od tega nevarnega posla. Toda mož ji je vedno pojasnjeval in zagovarjal svoj poklic. Povedal je, kdo je

čin pozdraviti. Da, zato, ker ni hotel in ni mogel pozdraviti tega prekletega človeka, ki je v vas prinesel barbarstva Musso-linijevega kova. In ko se je spomnila teh časov, je umolknila, njen mož je pa vedel, da ga žena razume in ne obsoja...

Toda prišla so leta vojne, prišla so leta, ko se je v sosedni domovini začel kruti boj proti

na pot, ki pelje v svobodo. Oče je poznal še iz svojih mladih let človeka, o katerem je vedel, kakšno je njegovo prepričanje. Svojega sina je peljal med partizane. Med potjo je povedal sinu, kam gresta. Ni ga vprašal za mnenje. Vedel je, da je njegov sin del njega samega, da misli in čuti oba eno in isto.

Počitek

kriv, da se je tega posla lotil, in priznal, da njegovi opravi niso zanj častni. Ob takih priložnostih se je mati spomnila nazaj na čase, ko je laški oficir v vaški gostilni zlomil njenemu možu desno roko. Stori je to, ker ga ni hotel na zahtevan napokuparju. Mnogokrat sta oče in sin prisluhnili govoricam, iz katerih sta povzela, da so se bratje onkraj krivične meje uprli Lahu in Nemcu in jima z orožjem pokazali, da nočejo njihove »kulture«, ki je prinašala samo barbarstvo in suženjstvo. Lučo je dopolnil 21. leto. Oba z očetom, na katerega se je sin v zadnjih časih še tesneje navezal, sta vedela, da prihaja čas, ko bo Lučo moral oblačiti laško uniformo, peti laške pesmi in se morda še boriti proti lastnim bratom. Nekega hladnega zimskega večera sta odšla, kot že mnogokrat, od doma. Toda tokrat ne kot običajno, marveč sta se podala na daljšo pot,

Tako je Lučo leta 1942 postal partizan notranjskega odseka. Že mesec nato, si je Lučo sam, brez pomoči, priboril mitraljez ob napadu na neko laško postojanko v bližini Rakeka in ga od tedaj nosil polni dve leti. Vsi so ga poznali kot mirnega, neustrašnega borca, male upog-njenega — posledica skupnih izletov z očetom v bližnji preteklosti. Postal je komunist. Ko mu je komisar sporočil v zboru to radostno novico, je obstal in dejal: »Samo dve želji imam. Prva se mi je pravkar izpolnila, druga — upam — se mi bo v kratkem.«

Začuden nad tako dolgim stavkom — saj je bil Lučo eden izmed najbolj redkobesednih ljudi v odredu — se njegovi tovariši niso mogli zdržati, da ga ne bi začeli spraševati za nje-

Četa na pohodu

gal mu je narahlo. Ponovi, da bo znal. Adi je ponovil. »Sedaj se pa takoj umakni. Pojdi tik za menoj!«

Obema je bilo tesno pri aru. Stvar je postajala resna. Če je ne izpeljeta, se bodo drugi tako norčevali iz njiju, da bi bilo groza to prenašati. Te sramote ne bi prenesla. Njuna čast in junaštvo sta visela na niti. Nevarnost podviga pa ju je mikala. Enkrat bi šlo zares — kot v filmu!

Miha je bil oblečen v trenirke in čevlje z gumijastimi podplat. Hodil je neslišno. Tema je bila kot v rogu. Črni oblaki so se podili po nebu in veter je začel tuliti. Adija je začel obliati mrzel pot. Bil je v kratkih hlačah in sandalah, vendar ga ni zeblo. Ni bilo časa za to.

Naenkrat je zastakal: »Avi, toda Miha ga je že držal za usta. »Kaj si znorel?« mu je siknil v uho, »tako boš, še izdal naju boš!«

»Koprivel« je tiho zastakal Adi.

»A tako,« pravi Miha, »ne morem ti pomagati, zdrži moraš!«

Adija je peklo po nogah. Stiskal je ustnice in hodil tik za

govo drugo željo. »Želim na Primorsko. Tam, vem, da bi se bolj koristil naši stvari.«

Nekako čez mesec dni je Lučo odšel na Primorsko, kjer je bil dodeljen Vosu. Ker je poznal razmere v domačih krajih, je v kratkem času zelo veliko koristil vsepovsod. Ni ga bilo kraja, ki ga ne bi poznal, ne človeka, ki ne bi mu videl v srce in ga znal oceniti. Ves čas, odkar je bil na Primorskem, ni niti enkrat poskusil iti domov. Vsi so vedeli, kje je doma, poznali so njegove domače ljudi, on sam pa mi je samo enkrat dejal: »Ne bodo me videli prej doma, dokler ne bo domovina svobodna, ko bom lahko prišel domov prost vseh okorov.« Bil je skratka človek, ki ga je izoblikovala težka borba in mu zato podarila svobodo.

Leta 1945, na pragu svobode, so ga zajeli Nemci pri Kanalu ob Soči, ravno ko je hotel prebresti reko. Dan poprej je dobil lepo priznanje za svoje lepe uspehe v borbi. Povišan je bil v poročnika nove slovenske armade. Nemci so se zavedali, da jim je prišel v roke dragocen človek. Hoteli so mu vzeti življenje po bosi, premišljeno. Umorili so ga na gnusen način. Nekaj je ob tem prav zanimivo. Oficir, to pot nemški, mu je zdrobil roko z enim samim udarcem, ker ni hotel pri zaslišanju vstati in pozdraviti po njihovo. Samo nemo se je nasmejal; spomnil se je svojega očeta in stal nepremično, s pogledom uprim v Čepovanske hribe, kjer je pustil svoj skromen dom in svoje drage...

Dodal bi še to, mi je dejal, da sem njegovo junaško umiranje prenesel ponosen, neomajen, kajti skupno z njim so Nemci ujeli tudi mene. Toda dva dni pozneje, ko so usmrtili njega, sem ušel nazaj med svoje. Mesec dni nato je zadnji krvnik fašističnega reda moral zapustiti našo s krvjo prepojeno zemljo, toda jaz sem izgubil prijatelja, katerega groba še danes nisem mogel najti. — Tako je mož končal svoje pripovedovanje. Pristavil je še: »Takih in enakih junakov ima naša lepa Primorska še mnogo. Precej je še lepih in neizbrisanih spominov, na katere ne bi smeli nikdar pozabiti.«

Upam, da se bo našel človek, ki bo vse te spomine zbral in jih podaril svoji sončni Primorski, ki je danes svobodna, kakor ni bila še nikoli poprej.

Milan

Na straži

Oton Zupančič

(K prazniku na Okroglici)

Osvoboditeljem

Slišali smo, da na iskrem belcu jaha, da konja in jezdeca jadrna nese perot, in kadar nasprotnik se najbolj z zmagami baha, zahteva skoz vrste njegove svobodno pot. —

Deželo svoje si Nemci in Talijani, razudijo zemljo kakor pobitega vola: on stoji na Možakliji, in z njim njegovi zbrani, ni puške ga strah ne prokletega v Bégunjah kola.

Goré odpro mu svoje zelene hrame, on brani pred tujcem njih hoj šumečo rast, zaseka prehode, preplavi premogove jame, za razbojnika krščen čuva narodu last.

O brezupno dolgo deževje v jesenski žalostni časi! In v mesečini po snegu begotni sledovi! Lisičji lajež in škripajoči mraz, da pod srhko osrčeno dlako tresó se volkovi!

O naši sinovi in bratje in očetje! »Kaj boš, razcapani ušivec z životom pretrganim, bos!« kanalcja kriči. On izpelje jih v mladoletje, njegova vera vsem zoprnostim je kos.

Zavzame otoke, primorje, Trst in Gorico, čvrsto mejnike stare v tla zagoditi, v Ljubljano prinese na zlati vagi pravico, zasopel še, nespóčit na sever odhiti.

Razločene brate v eni meji strne, svobodo zavrženo vnovič ustoliči, pred nami preprogo bodočnosti razgrne: planine sijó, razgibani v soncu rajajo griči,

med radostno delo ubrano se petje oglašá, iz podrtin domovi rasto med gostimi vrsti, plavži buče, živine tare se paša, pšenica kozolce tibi, kot mački so grozdi na trti. —

Glavé so se dvignile, jasno je sleherno lice, s krvniki ogabnimi boj izbojevan, na stečaj odpirajo se zatohle temnice, vesel sprevod se snuje v jutrišnji dan. —

Zdaj pa prelij se mi pesem v rahel, prerahel dih čez gomile zaplaval, da komaj zgane se travica pomladanje, in s tiho solzó orósi spomin vseh njih, ki duša pod tiho rušo v svobodo jim sanja.

Maščevanje

Pionirji so čakali na svojo voditeljico, ki se je razgovarjala v bližini tabora z dvema znanečema. Oba sta se pripeljala v letovišča s svojim avtomobilom in se ustavila pred edinim hotelom. Fantje so bili že zdolgočaseni, ko so naenkrat opazili, da je razgovor postajal ostrejši. Voditeljica je pristekla k njim razburjena; kar tresla se je od jeze. Hiteli so z njo proti taboru in jo neprestano oblegali z vprašanji, kaj se je zgodilo. Ostala je tiha in jokala je, ker je mislila, da je fantje ne vidijo. Zvečer je bil posvet. »Rečem ti, te grdobe tam dolj so jo toliko ujezile! Kdo ima danes nočno stražo?«

»Jaz!« se je oglasil Miha.

»Dobro! Tvoja naloga je, da jim takšna zagodeš, da se bo naša tovarišica spet smejala. Nikomur niti besedice, to je naša tajnost. Za pomoč boš stražil danes še ti, Adi. V dvoje je laž!«

Rečeno, storjeno. Tabor se je pogreznil v nočni mir, le doli v

hotelu je bilo še svetlo. Miha je šel večkrat prav do roba svetlečega kroga med hotelom in opazoval, kaj delata »grdobi«. Ves čas sta se vrtela okrog svojega avtomobila in nikakor ni ugasnila luč. Bil je že nestrpen. Kadar koli se je vrnil, ga je Adi vprašujoče pogledal in vsakokrat je moral odkimati.

Polnoč je že odbilo v bližnjem zvoniku. V hotelu so luči ugasnile in Miha je prišel v senci kostonjev do roba dvorišča. »Grdobi« sta se pripravljali na prenočevanje v avtomobilu. Nova zapreka. Miha je trmasto stisnil pesti. »Pa vama jo bom zagodel! Bom, pa bom!« Čakal je, da sta zaspala in se vrnil po Adija.

»Dolgo te ni bilo,« ga je sprejel.

»Že prav, greval Poslušaj! Tvoja naloga je, da boš pazil in me takoj opozoriš na nevarnost. Spita namreč v avtomobilu in previdna morava biti čez vse. Kakor hitro boš kaj sumljivega opazil, zažvižgaj takole (zažviž-

Mihom. Srce mu je utripalo, da je bilo kaj!

Motovila sta po krompirju in med fižolovkami. Rosna krompirjeva stebila so mu malo lajšala bolečino. Na koncu njive sta obstala. Tema je bila takšna, da nista videla nič pred seboj.

»Tu stoj in opazuj avto! Kakor hitro kaj sumljivega opaziš, zažvižgaj in izginil!« mu je tiho naročil Miha.

Adi je samo priklimal in bolšal v temo. Videl ni niti avtomobila niti Mihe. Napenjal je ušesa, toda slišal ni drugega kot veter. Grozno je takole statil na straži, si je mislil. Kako je bilo hudo šele partizanskim stražarjem!

Miha se je plazil po vseh štirih, balj po trebuhu in komolcih naprej. Pripil se je neslišno do avtomobila, otipal sprednje kolo, poiskal ventil in ga začel počasi odvijati. Položil je poleg kolesa na tla in dvignil glavo, da bi slišal, kaj počne »grdobi«. Mirno sta smrčala in nista ničesar čula. Kakor je neslišno prišel, tako je tudi odšel.

Naenkrat je stal pred Adijem. »Pojdiva!«

Sla sta molče nazaj. »Kaj si napravil? Ničesar nisem slišal.« »Zrak sem jima spustil iz kolesa. Zjutraj bomo videli, kaj bo.«

Opazovali so obe »grdobi«. Precej pozno sta vstala. Nič nista opazila. Pripravila sta avto, se vsedla in odpeljala. Komaj sta prišla kakšnih tristo metrov po cesti, sta opazila, da nekaj ni v redu. Iz tabora se je odlično videlo. Hodila sta okrog avtomobila, mahala z rokami in se posvetovala. Miha je bil ves nestrpen, kdaj bi le lahko šel na pošto. Končno ga je tovarišica poslala.

Resno je šel mimo »grdobi« in se delal, kakor da nič ne vidi. Prav dobro je videl, da sta imela sneto kolo in se mučila, da bi snela še plašč. Ko je prišel naprej, se je smejal v robec. Pri povratku se je skril za bližnje drevo in opazoval. Ogledala sta zračnico in ugotovila, da tako ne bosta našla domnevnih luknje. Sla sta v bližnjo hišo po škaf, ga napolnila z vodo, napolnila zračnico in jo pazljivo namakala. Miha je mislil, da bo od smeha počil. Ko sta vso pregledala, sta le dognala, da je

cela. Torej nazaj z njo! Joj, prejoj! Pri tem delu sta pa bila tako nerodna, da je Miho kar lomilo za drevesom. Naveličal se je in odšel v tabor. Tam je poročal. Milan je bil mnenja: »Če sta tako nerodna, sta dobra do popoldne in mi smo maščevali našo tovarišico. Na nek način ji bo treba to povedati, da vse to vredno, da je dobre bo postala spet dobre volje.«

Tovarišica je že sama opazila, da gledajo njeni pionirji ves čas samo na cesto. Tako je postala sama pozorna. Ko je videla in slišala, kdo se tam doli muči z avtom, je le posumila, da so imeli njeni fantje prste vmes. Mogoče se je tudi zavedala, zakaj. Naredila se je, kakor da ni nič, toda postala je spet dobre volje. Spoznala je, da jo imajo njeni pionirji res radi in da je vse to vredno, da je dobre volje.

»Grdobi« sta se odpeljali šele popoldne in tabor je bil s tovarišico vred presrečen.

Tole njihovo skrivnost sem izvedel prav na »skrivnostni« način. Če mi ne verjamete, vprašajte naše pionirje, ki so taborili.

Branka

KULTURNI OBZORNIK

»Slavček« Svobode-Center iz Trbovelj je pel v Dobrni in Novem Celju

Pevski zbor »Slavček« Svoboda-Center iz Trbovelj je minulo soboto obiskal naše zdravilišče Dobrno pri Celju in priredil v tamkajšnji zdraviliški dvorani pevski koncert.

Kljub temu, da so v Dobrni v veliki večini gostje iz sosednih republik, ki pred koncertom niso pokazali zanimanja za slovensko pesem, je koncert dosegel uspeh nad vse pričakova-

nje. Nabito polna dvorana je navdušeno spremljala izvajanje vseh pesmi in ni varčevala s priznanjem. Posebno so ugajale pesmi s samosplovom Pepce Tomšičeve, ki je bila — kakor tudi zbor — izredno razpoložena.

Uspela je nadalje sprememba sporeda z nastopom vaškega kvinteta, ki je spremljal petje Pepce, Milke, Zanija in Jožeta. Če bi izvajalci hoteli ponovljati vse tiste pesmi, ki so jih poslušalci zahtevali, bi petje naših pevcev odmevalo po zdraviliških parkih še pozno v noč.

Naslednji dan so avtobusi, ki jih je uvidelno dala pevcem na razpolago uprava rudnika Trbovlje-Hrastnik, zapeljali pevce in pevke proti Novemu Celju.

kjer jih je nad vse prisrčno sprejel upravnik zdravilišča.

Zaradi manjše zamude so bolniki že odšli na obvezni počitek, vendar je bilo dvorišče, kjer je bil koncert, v nekaj minutah polno. Poleg starejših bolnikov iz vse Slovenije je bilo med poslušalci tudi približno 30 najmanjših bolnikov v starosti od 4 do 10 let. Ob pogledu na te uboge malčke so se pevcem, in posebno pevkom, med petjem orosile oči, še več solznih oči je pa bilo med poslušalci.

Trboveljčanka, ki se zdravil v zdravilišču, je poklonila pevcem šopek nageljnov in se v imenu bolnikov prisrčno zahvalila za enourno razvedrilo.

Na zakuski, ki jo je zboru pripravila uprava zdravilišča,

„Miklovo Za“ so uprizorili na prostem

Premiera »Miklovo Zale« na prostem v Radečah, ki je bila v sredo, 26. avgusta, je uspela proti pričakovanju dobro. S predstavo so zadovoljni tako režiser in igralci, ki imajo v dobrem uspehu edino zadoščenje, še bolj zadovoljni so pa bili gledalci, ki jih je bilo preko tisoč in so ob koncu nagradili igralce z burnim ploskanjem. Med predstavo je sicer začelo

rahlo deževati, vendar pa to ni bilo nikakoli ovira, da ne bi igre uspešno končali. Gotovo je, da mnogi od igralcev in gledalcev dežja niso niti čutili, saj se ni nihče niti zganil.

Res je, da je bilo pri uprizoritvi »Miklovo Zale« nekaj pomanjkljivosti, ki pa bistveno niso vplivale na potek in uspeh igre, o kateri bomo podrobneje pisali prihodnjič.

Vim.

Lučniki (Fotografirano v Hrastniku)

Zagorske „Svobode“ pred novimi nalogami

Bogato in pisano kulturno življenje društev »Svoboda« v Zagorju kaže v letošnjem letu dve značilnosti, ki ju je vredno omeniti.

Reči smemo, da se je kulturno prosvetno in kulturnoumetniško delo v Zagorju z ustanovitvijo »Svobode« poslojšilo in kar lepo dvignilo ter zaznamuje viden napredek. Živahnost dela se je pokazala še prav posebno ob festivalu »Svobode« v Zagorju, ki je lepo uspel in na katerem je prišla do izraza delavska kultura našega podeželja. Prav tedaj so stopili v ospredje tudi vsi tisti, ki so dotlej stali nekako ob strani in bili doslej tako rekoč neopaženi. Teh je bilo lepo število. Sleheri ni je takrat priskočil na pomoč prav tam, kjer je bil najbolj potreben oziroma se je vključil v delo, do katerega je čutil največ veselja ali pa imel zanj največ sposobnosti.

Druge vprašanje je pa kvaliteta prikazanih del. Vsa povojna leta so imeli bivši KUD na sporeda gledališka dela, ki so bila problematične vrednosti, poleg vsega pa še naučena največkrat v največji nagli. Da s takimi deli in s tako pripravo ni bilo mogoče doseči pravega uspeha, ni treba posebej poudarjati.

Obe vprašanji so začele zagorske »Svobode« reševati z vso resnostjo, zlasti pa z novimi mladimi močmi, predvsem pa z boljše izbire del

Ob vsem tem so »Svobode« v Zagorju pazljivo zasledovale delo drugih kulturnih društev našega podeželja in o njem obširno razpravljale. Prav tako so si prizadevale držati se smernic glavnega odbora »Svobode«.

Trenutno sestavljajo zagorske »Svobode« delovni načrt za bližnjo prihodnost, hkrati pa se pripravljajo na obračun o delu v pretekli sezoni. Razveseljuje, da bodo v Zagorju ustanovili tudi folklorno skupino, za katero so dani vsi pogoji. Prav posebno pozornost pa zasluži zamisel ustanovitve literarnih krožkov in recitatorskih skupin. Sprito lepega števila profesorjev in učiteljev v Zagorju, ki so obljubili svojo pomoč, bosta prav gotovo obe skupini želi lepe uspehe. Najvažnejša in najbolj pereča pa je seveda tudi v Zagorju idejna vzgoja članstva, ki se je doslej zameglila in odlašala. Vzrok za to je več. Vsi v poštev prihajajoči so se v tem pogledu vse preveč zanašali na čas, tako imenovane »mrtve sezone«, da v njej opravijo in dohite vse zamujeno. Ob tem so pa pozabili, da mrtve sezone v »Svobodi« ne sme in ne more biti in je delansko tudi ni bilo. Taki so tudi v Zagorju prav zaradi tega izgubili dragocene tedne, ki jih bo težko nadomestiti. Zato je treba pozdraviti sklep vseh treh upravnih odborov, da bo v bližnji prihodnosti pač

najvažnejše vprašanje prirejanje čim večjega števila predavanj in debatnih večerov, saj sposobnih ljudi za to delo v Zagorju ne manjka.

M-

193 prireditev v sezoni 1952-53 v trboveljskem okraju

Na področju ljudskoprosvetnega dela vlada sedaj v poletnih mesecih tudi v trboveljskem okraju zatišje, tu in tam je pa še vedno kakšna prireditev. Pretekla sezona 1952-53 je bila v pogledu prireditev zelo bogata, saj je bilo vseh prireditev, ne vštetiš proslav, v celotnem okraju 193. Od teh je seveda največ dramskih predstav. Največ prireditev je bilo v Zagorju, Trbovljah in Hrastniku, najbolj aktivni so pa bili na vaseh v Trojanah in Čemšeniku. Med dramskimi uprizoritvami so bile najboljše v Zagorju »Celjski grofje«, v Trbovljah »Inšpektor na obisku« in »Kreature«, v Hrastniku »Draga Ruth« in »Via Mala« ter v Radečah »Globoko se korenine«. V splošnem je bilo opaziti, da so prevladovali uprizoritve komedij, izmed katerih jih je bilo precej s plehko vsebino. Tudi pri pevskih nastopih in godbah bo treba v bodoče bolj poskrbeti za vsebino, kar je bilo opaziti tudi na zletu »Svobode« v Zagorju, kjer je bilo na programu nekaj pesmi, za katere bi bilo bolje, da bi izostale. Med godbami na pihala je treba omeniti velik uspeh, ki ga je dosegla novoustanovljena mladinska godba na pihala v Trbovljah, ki je tudi imela največ nastopov. Lepo priznanje je tej mladinski godbi izrekel pripravljalni odbor za kongres LMS, ki bo v oktobru v Mariboru, kamor so povabljeni tudi ti mladi in postrtovalni godbeniki. Vsekakor bo pa osnovna naloga vseh društev »Svoboda« in ljudskoprosvetnih društev v bodoče, da bodo posvetili več pozornosti vsebinski in idejni strani uprizoritve.

*

Rudi Zupan si je priporil 2. mesto med padalci

Član litijskega Aerokluba »Milan Borišek«, tov. Rudi Zupan, nameščenev v litijski lesni industriji ZALES, je med najbolj agilnimi letalci iz Zasavja. Deluje v padalski skupini in ima za seboj že vrsto uspešnih skokov. Na nedavnem tekmovanju padalcev LRS v Postojni si je agilen padalec tov. Rudi Zupan priporil drugo mesto, k čemer mu iskreno čestitamo.

učitelja in vzgojitelja nazaj proti Mariboru. Bivši njegovi učenci in pevci mu želijo, naj preživi večer svojega življenja v petju, in še tako mladosten, kakor je bil do sedaj! L. H.

Rudarska godba v Zagorju in njeni problemi

Ze precej časa se po Zagorju, zlasti pa med rudarji razpravlja in diskutira o raznih problemih in nepravilnostih pri rudarski godbi na pihala, ki postaja vsak dan bolj pereča.

To diskutiranje, ki je skoro splošno, dokazuje, da Zagorjanom ni vseeno, ali bo ta godba, ki deluje že preko 70 let in ki je bila nekoč ena izmed najboljših v revirjih širom po celi Sloveniji, žalostno propadla, ali pa se bodo problemi, ki jih je v njej obilo, ugodno rešili, tako da bo godba spet napredovala in se razvijala.

Prav o tej zadevi je bilo v topliški »Svobodi« pred kratkim obširno posvetovanje, ki so se ga udeležili tudi zastopniki rudnika Zagorje. Naša rudarska godba uživa na rudniku in doma pri vseh množičnih organizacijah večjo ali manjšo zaslombo. Zagorski rudarji plačujejo vsak mesec določen znesek od svoje plače, ki je namenjen izključno za rudarsko godbo. Nabran denar služi za vse tekoče stroške godbe, z njim se pa tudi delno odškodujejo godbeniki za njihov trud. Res je, da godbeniki igrajo ob vsakovrstnih prilikah — in ravno tu se začneja kamen spotike, ki dela vsem nemajhne preglavice. Nekateri člani godbe nikakor ne morejo razumeti, da ni mogoče vsako najmanjšo malenkost plačati. Ni jim všeč, da morajo redno hoditi k vajam, kar je seveda prvi pogoj za nadaljnji razvoj godbe. Zanimivo ob vsem je to, da je teh nezadovoljstev in nergačev le malo, ki pa s svojim nepravilnim odnosom do stvari same vendar kvarijo ugled domala vse godbe. Navedeno posvetovanje v topliški »Svobodi« je prineslo zanimive zaključke, ki naj bodo podučljivi za prihodnost, hkrati pa je odkrilo napake, ki godbi ovirajo njen razvoj.

Predstavnik rudnika je ocenil godbo tako-le: »Nihče ne more trditi, da naši godbi nismo nudili vsa sredstva, s katerimi smo razpolagali, toda če godbeniki kolektiv ni znal in ne zna opraviti s tistimi maloštevilnimi ljudmi, ki rušijo v godbi enotnost, potem je boljše, da je več nima in jo enostavno razpustimo. Dobili bomo nove, mlade ljudi, ki bodo imeli več veselja do glasbe, več volje do resnega dela. Morda leto dni ali dve leti ne bomo imeli godbe, toda čez nekaj let bomo imeli novo, mlado godbo, na katero bomo lahko ponosni.«

V kratkem bo godba dobila nove instrumente, ker stara pihala res ne ustrezajo več svojemu namenu. Ta nova pihala bodo stala okrog 8 milijonov dinarjev. Sedaj se pa moramo resno vprašati: ali smemo takim ljudem, ki zanje vemo, da tudi potem ne bodo delali v korist godbe, izročiti nove instrumente? Kaj bi dejal naš rudar, ki je to vsoto prislužil s krvavimi žulji, ko bo vedel, da je bil ta denar tako rekoč vržen na cesto? Vsekakor je pa res, da bo naš rudar dal z veseljem tudi ta velik denarni znesek, če bo videl napredek v godbi in veselje do dela. To pa seveda samo tedaj, če bo videl, da se vsi od prvega do zadnjega trudijo in ima vse godbeniki kolektiv resno željo in voljo, postati to, kar je treba in da godba spet pride do slovesa, ki ga je uživala nekoč.

Primeri v godbi« je dejal predstavnik rudnika, »nam kajemu namenu. Ta nova pihala bodo stala okrog 8 milijonov dinarjev. Sedaj se pa moramo resno vprašati: ali smemo takim ljudem, ki zanje vemo, da tudi potem ne bodo delali v korist godbe, izročiti nove instrumente? Kaj bi dejal naš rudar, ki je to vsoto prislužil s krvavimi žulji, ko bo vedel, da je bil ta denar tako rekoč vržen na cesto? Vsekakor je pa res, da bo naš rudar dal z veseljem tudi ta velik denarni znesek, če bo videl napredek v godbi in veselje do dela. To pa seveda samo tedaj, če bo videl, da se vsi od prvega do zadnjega trudijo in ima vse godbeniki kolektiv resno željo in voljo, postati to, kar je treba in da godba spet pride do slovesa, ki ga je uživala nekoč.«

Okrog šestdeset let stari Hrastničani in Hrastničanke so imeli v nedeljo, dne 9. avgusta, prav lep praznik. Po 50 letih jih je obiskal njihov nekdanji učitelj in pevovodja mladinskega zbora, tov. Anton Hohnjec, ki uživa sedaj v 76. letu starosti kot upokojeni ravnatelj svoj zaslužni pokoj v Mariboru. Ko so zvedeli njegovi bivši hrastniški učenci, da pride na povabilo njegovih bivših pevcev mladinskega zbora nekdanji priljubljeni učitelj v Hrastnik, je završalo med njimi. Vsak ga je hotel videti in ga pozdraviti iz hvaležnosti.

Omenjeni hrastniški mladinski pevski zbor pred 50 leti je bil pod vodstvom tov. Hohnjeca prvi mladinski zbor v Sloveniji. Tudi mladi pevci so peli že takrat štiriglasno. Pet še v Hrastniku živečih bivših pevcev se je zbralo navedeno nedeljo s svojim pevovodjem na prav prijeten pomenek. Obujali so spomine na otroška leta, na pevske nastope v stari hrastniški šoli in drugod. Spominjali so se pokojnih in po svetu razkropljenih tovarišev. Zapeli so med seboj še iz tistih časov znane pesmi, pri katerih je njihov priletni pevovodja zelo pridno pomagal. Končno so se dali slikati pri spomeniku v NOV padlih Hrastničanih (glej sliko).

Učitelj Hohnjec je poučeval v Hrastniku v stari mešani ljudski šoli dve in pol leti. Zanimivo je, da je imel v prvem letu 88, v drugem 102 in v tretjem 96 učencev. Ker je znal z ljubeznijo pritegniti svoje te-

žeto, da se bo morala naša godba resno potruditi, da odpravi vse tisto, kar jo zavira, hkrati pa poskrbeti za dotok novih mladih ljudi.

Zagorjani pa pravijo takole: Dobro vemo, da je v naši godbi dovolj ljudi, ki jim je ugled in rast godbe prva dolžnost. Ti ljudje bodo storili vse, da se to žalostno stanje v godbi popravi, hkrati pa bodo skrbeli za to, da se začne z novim, plodnejšim delom »Verjamemo in upamo«, je dejal eden izmed najstarejših godbenikov, »da bo zagorska godba na pihala postala spet taka, kot smo jo Zagorjani poznali v časih naše velike revolucije — močna, enotna, borbena! Tudi sam trdno verujem, da bo naša godba predvsem z novimi instrumenti postala ena izmed najboljših.«

M-

Po 50 letih obiskal spet svoje nekdanje učence in pevce

nimivo je, da je imel v prvem letu 88, v drugem 102 in v tretjem 96 učencev. Ker je znal z ljubeznijo pritegniti svoje te-

Pet še živečih borcov s pevovodjem

danje učence v šolo, je bil šolski obisk v njegovih razredih vedno odličan. Od njegovih učencev je že nad sto mrtvih, veliko jih je pa šlo po svetu s truhobom za kruhom. Skoraj vsi v Hrastniku še živeči Hohnjecovi učenci — razen bolnih in hudo zadržanih — so se zbrali 9. avgusta popoldne v gostilni Roš, kjer je bil Hohnjec nekoč na hrani.

Svidenje s svojim bivšim učiteljem po 50 letih je bilo zelo prisrčno. Bivše učence so mu poklonile šopek slovenskih nageljnov, prejel je pa v spomin tudi vinski servis, izdelek hrastniške steklarne z napisom: »1903 Hrastnik 1953«. — Tov. Lojze Hofbauer je naslovil v imenu navzočih nekaj toplih besed na priljubljenega in spoštovanega bivšega učitelja in pevovodjo. Ker je vse zanimalo, kako in kje je tudi on preživel zadnjih 50 let po učiteljevanju v Hrastniku, je govornik seznanil tudi s tem vse navzoče. Za Hrastnikom je Hohnjec nadučil teljeval v Kozjem, nato pa je bil državni učitelj v mariborski kaznilnici. Leta 1918 je moral prevzeti kot edini slovenski uradnik tega zavoda in zaveden Slovenec vodstvo mariborske kaznilnice, leto pozneje pa vodstvo jetnišnice v Mariboru, kjer je služboval do svoje upokojitve leta 1940. — Daleč na okoli je znano, kako lepe učne in vzgojne uspehe je imel Hohnjec kot kaznilniški učitelj in pozneje kot ravnatelj pri priporočilih. Tudi v kaznilnici je vodil pevski zbor. Z lepo besedo in pesmijo je spravil marsikaterega zakrnjenega hudočelca na pravo pot. Kot prirojena dobričina je ravnal z vsemi priporočniki z nekako očetovsko ljubeznijo, tako tudi s priprtimi komunisti, za kar je bil

od svojih predstojnikov v bivši Jugoslaviji večkrat grajan. Pred leti se je ob neki priložnosti zanimal zanj sam maršal Tito. Izjavil je: »Hohnjec je bil zelo dober človek.« — Hohnjec je pel vse svoje življenje. Tako sodeluje še danes pri mariborskem pevskem zboru in pri kvartetu upokojenecv.

V svojem govoru je Hohnjec trdil zbranim, da je šela ta dan spoznal dvostransko ljubezen med bivšimi učenci in njim. Misli je, da je le on ljubil svoje učence, sedaj pa vidi, da ga ljubijo tudi oni. Podčrtal je, da je služboval na raznih šolah, da pa ni našel nikjer tako dobrih pevcev kot v Hrastniku. Končno je omenil, da so se mu vsi hrastniški rudarji zelo priljubili, kar je morda celo vplivalo na njegovega sina Vojka, da je šel med knape in postal sam rudarski inženir. — Zal mu je, da je moral prehitro iz Hrastnika. Če bi tedaj ostal tamkaj, bi zanesljivo napredoval tudi njegov hrastniški moški pevski zbor, ki ga je vodil le pol leta in pri katerem so peli večinoma rudarji, ki so z velikim veseljem prihajali k pevskim vajam — nekateri celo po dve uri daleč.

Ob prijetnem kramljanju in veseli slovenski pesmi je prehitro minilo nadvse lepo popoldne do večernega vlaka, ki je odpeljal priljubljenega, po letih starega, po srcu pa še vedno mladega bivšega hrastniškega

